

Günümüzdeki hakemlik sistemi

[Current publishing system]

N. Nuray Ulusu

Hacettepe Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Biyokimya
Anabilim Dalı
06100 Ankara, Türkiye

Yazışma Adresi
[Correspondence Address]

Prof. Dr. N. Nuray Ulusu

Hacettepe Üniversitesi, Tıp Fakültesi
Biyokimya Anabilim Dalı
06100 Ankara, Türkiye
Tel. 0312 3051652/121
Faks. 0312 3245885
E-posta: nnulusu@hacettepe.edu.tr

Kayıt tarihi: 30 Mayıs 2012
[Received 30 May 2012]

Hakemler, metabolik yollardaki allosterik enzimler gibi dergilerin kontrol noktalarıdır. Makalenin bilimselliğinin yanı sıra hakemlerin kararlarını etkileyen birçok faktör vardır. Fakat hakemlerin Yunan mitolojisindeki adalet ve düzenin tanrıçası olan Themis gibi davranması gerekir. Günümüzdeki yayın sisteminde yazarın kendisine yaptığı atıflar, çalışma konusu, arkadaşlık ve teşekkür kısmından dolayı hakemlerin gözlerini kapatabilmek mümkün değildir. Bütün hakemlerin eleştirilerinin diğer hakemler ve yazarlar tarafından açık adları ile birlikte görülebildiği bir açık hakemlik sistemi öneriyorum ve ikinci önerim ise hakemleri yurt dışındaki hakemlerden seçmek böylece makale yayınlama sürecinde mutlak dürüstlük sağlanabilir.

[Reviewers are control steps of the journals as the allosteric enzymes in the metabolic pathways. In addition to the scientific facts there are various factors affecting reviewers' decisions. However, the reviewers must behave like the Themis whom is goddess of justice and order in Greek mythology. In the current publishing system eyes of the reviewers is not closed because of self citations, study subject, friendship and acknowledgement. I want to propose an open reviewer system in which all the reviewers' critics can be seen by other reviewers' and the authors with their open name and my second proposal is to select the reviewer from the foreign countries by this way utter honesty will be provided in the manuscript publishing process.]

Yazılan makalelerin değerlendirilmesi

Günümüzde birçok bilimsel derginin yayın kurulları dergiye gönderilen makalelerin kalitesini artırabilmek için yeni yayın sistemleri geliştiriyor. Bu önerilerden birkaç tanesini sıralayacak olursak; hakemlere gönderilmeden önce farklı bir ön hakemlik sisteminin olması; ikinci olarak ise bu sistemin şeffaf olması üçüncü olarak ise verinin yayınlanmasıdır. Dergilerin yayın kurulları yazarların ve hakemlerin eşit koşullarda olduğunu düşünürler. Fakat burada önemli olan yazarların ve hakemlerin birbirlerinden üstün olmadıklarını görebilmeleridir [1,2]. Makalenin yayınlanmasında önemli olan bir diğer önemli nokta ise makalenin etik kurallar çerçevesinde yapılan deneyler sonuçları ve yayın biçimini içermesidir. Araştırmacı etik kurallara uymuş olmalıdır. Bu etik çerçevede incelenecek olan materyalde insan, hayvan veya bu canlılardan elde edilen biyolojik örneklerin, dokuların, hatta hücresel içeriğinin hepsi etik kurallar çerçevesinde alınarak araştırmaların etik kurallara uyularak yapılmasıdır. Hakemin ve yazarların Helsinkide deklare edilen etik kurallardan haberdar olmalıdır [3,4]. Hakemler tarafından değerlendirmelerin yanı sıra derginin kuralları ve yayın kalitesi arasında bir korelasyon olduğu kabul edilir. Derginin hakemler kurulu tarafından konulan kuralların bir kısmı yayın sürecinde kullanılırken bir kısmı ise gereksiz olduğu kabul edilerek kullanımdan çıkarılabilir [5].

Ülkemizde yayınlanan dergilerde hakemlik yapan hakemler genellikle ülkemizdeki üniversitelerde veya resmi kuruluşlarda görev yapan, o konuda çalışması bulunan öğretim üyeleri veya akademik nosyonu bulunan bireylerden seçilir. Yurt dışında ise hakemler o konuda çalışma yapmış veya o konuda çalışmalarına devam eden farklı ülkelerde, üniversitelerdeki hakemlerden seçilir. Bu nedenle yurt dışındaki dergilerden hakemlik yapmamız için makaleler hepimize geliyor. Bilimsel çalışmaların yazarlarını tanımadığımız ön yargımız (olumlu veya olumsuz) olmadığı için değerlendirerek gönderiyoruz. Tabi yurtdışındaki dergilerde de hakemlerin veya editörlerin tanıdığı dergilerde bulunsa da bunun yüzdesi daha az oranda gerçekleşiyor. Yurt dışından seçilen hakemin daha objektif olabileceğini düşünüyorum.

Benim gözlemlediğim yurt içi dergilerde yayın yaparken araştırmacıların çok daha fazla zorlanması. Yurt içindeki makalelere çok daha fazla olumsuz olabilmemiz. Aynı makale yurt dışından gönderildiğinde hakem olumlu olabileceken yurt içinden gelen makalelerin çok daha fazla olumsuz eleştiri alması veya çok daha fazla olumsuz eleştiri yapmamız. Bu nedenle hakemlerin mutlak dürüstlüğüne bir şekilde bozulmasının engellenmesinin gerektiğini düşünüyorum. Her bir hakemin Yunan mitolojisinden adalet ve düzenin tanrıçası olan Themis gibi davranabilmesi gerekir. Hakemlerin her birinin mutlak dürüstlük özelliğine sahip olmaları gerekir. Mutlak dürüstlük ise birçok noktayı kapsamalıdır: etik kurallar, hakem-yazar veya yazar-farklı araştırmacı grubu arasındaki yarış, açık görüşlülük, şeffaflık; arkadaşlık vb [6]. Hakemlerin yansız davranabilmesinde hakemin yazarı tanımaması önemlidir. Bunun önemi 'Bilimsel yayınlarda hakemlik süreci' isimli yazıda belirtilmiş, hakemin yazarı tanımaması önerilmiştir [7]. Fakat günümüzde makale, derleme kısa araştırma yazısı vb hangi yazı türü olursa olsun yazarı işaret eden birçok faktör vardır. Bunlardan en önemlisi yazarın kendine yaptığı atıflardır ki yazar veya yazarların kimliğini net olarak açıklar. Bunun dışındaki faktörler arasında kongrelerdeki sunumlar, çalışılan konu, arkadaşlık ve teşekkür kısmından dolayı yazarı tanımak çok kolaydır. Yazarın hakem tarafından tanınması yazar için avantaj olabileceği gibi yayınlayan dergi için dezavantaj veya bunun tam tersi durum olan yazar için dezavantaj olabilir. Yanlı hakemlik bilinçli veya bilinçli olmadan da gerçekleşebilir. Yanlı hakemliği engelleyebilmek için:

-Yurt dışındaki akademisyenlerden hakemlik yapabilmeleri için yardım istenebilir.

-Emekli olmuş hocalarımız yardım istenebilir.

-Hakeme makale gönderildiğinde yazara ait olan bilgiler (teşekkür yazısı, daha önceki çalışmalarına yaptığı atıflar) çıkarılarak hakeme sunulabilir. Fakat bu koşulda kaynakların çıkarılması sorun yaratabilir.

Veya yukarıdaki önerilerimin tam tersi hakemin kim olduğu ve eleştirileri yazar dahil dergiye ulaşabilen herkesin okuyabileceği bir internet ortamında yayınlanabilir. Tabii eleştirilerin İngilizce yazılması, hakemin eleştirilerinin de eleştirilebildiği bir ortamın sağlanması gerekir.

Bu nedenle eğer yazarın kimliğini saklayamıyorsak tam tersini yapabiliriz. Hakemin kim olduğunu ve yaptığı eleştirileri dergiyi okuyan tüm araştırmacılara açıklayabiliriz. Hakemin yaptığı eleştiriler de eleştiri alabilir. Hakemin pozitif yanlılığı veya negatif yanlılığı açığa çıkarılır. Yanlı hakemlik yaptığı düşünülen bir hakem ise sonraki hakemlik süreçlerinde yer alamaz.

Sonuç olarak hakemlerin daha yapıcı, mutlak dürüstlük çerçevesinde değerlendirme yapılabilmesi için ya Themis gibi mutlak kapalılık sağlanmalı; veya bunun tam tersi hakemlerin ve eleştirilerinin açık olduğu, hakem eleştirilerinin de eleştirildiği bir ortam sağlanmalıdır.

References

- [1] Wicherts JM, Kievit RA, Bakker M, Borsboom D. (2012) Letting the daylight in: Reviewing the reviewers and other ways to maximize transparency in science. *Front Comput Neurosci.*;6:20. Epub 2012 Apr 3.
- [2] Tang SK, Cheng L. (2012) Authors' sharing on handling reviewers' comments. *J Acoust Soc Am.* Apr; 131(4):3432.
- [3] Reyes H, Palma J, Andresen M. (2007) [Ethics in articles published in medical journals]. *Rev Med Chil.* 2007 Apr;135(4):529-33. Epub 2007 May 16.
- [4] Declaration of Helsinki (1996) *BMJ*, No 7070 Volume 313, 7 December
- [5] Larson EL, Cortazar M. (2012) Publication guidelines need widespread adoption *J Clin Epidemiol.* Mar;65(3):239-46. Epub 2011 Oct 15.
- [6] Puhan MA, Akl EA, Bryant D, Xie F, Apolone G, ter Riet G. (2012) Discussing study limitations in reports of biomedical studies- the need for more transparency. *Health Qual Life Outcomes.* Feb 23;10:23.
- [7] Yücel D. (2012) Bilimsel yayınlarda hakemlik süreci üzerine. *Turk J Biochem* 37 (2); 212.